บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อผลิตคนให้มีความรู้ความสามารถตามความต้องการของประเทศชาติ กล่าวคือต้องการให้ผู้ที่ได้ผ่านกระบวนการของการจัดการศึกษานั้นแล้วสามารถนำความรู้ความสามารถที่ได้รับมาไปใช้พัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญก้าวหน้า มีฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปึกแผ่น ช่วยให้บ้านเมืองมีสภาวะทางการเมืองมั่นคง อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น

เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตลอดเวลา ทำให้มีการค้นพบวิทยาการใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น การจัดการศึกษาจึงต้องการการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมและความต้องการของประเทศชาติเช่นกัน อันมีผลไปสู่การคิดค้นหาวิธีการจัดกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างสัมพันธ์กัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้การจัดการศึกษาของไทยได้มีการปรับปรุงและพัฒนาเป็นระยะ ๆ มาเป็นลำดับ

นับตั้งแต่ได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติอย่างมากมาย ทั้งในด้านโครงสร้าง ความมุ่งหมายของหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษานั้น ได้มีการกล่าวถึงความสำคัญในระดับชาติปรากฏอยู่ในที่ต่าง ๆ กันดังนี้

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ข้อ 23 ระบุไว้ว่า "รัฐพึงระดมเลือกสรรทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐ ท้องถิ่น เอกชน และผู้รับการศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา

หาวิธีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยคำนึงถึงความเสมอภาคระหว่างท้องถิ่นและสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด" (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี 2520 : 5)

ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) ข้อ 12 กำหนดไว้ว่า "ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งผู้รับโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษามาใช้ในการจัดการศึกษา พร้อมทั้งจัดสรรทรัพยากรเพื่อมุ่งกระจายบริการทางการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น" (กระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 22)

นอกจากนี้ในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2526 ในด้านการศึกษา ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในข้อ 9 ด้วยว่า "ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการขยายการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพ และจัดปรับปรุงวิธีการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาเพื่อให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา โดยเน้นการให้โอกาสแก่ผู้เรียนในชนบท ผู้เรียนที่ยากจน และกลุ่มชนที่มีโอกาสน้อย"

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้มีผลให้เกิดการปรับปรุงการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จากมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เป็นมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี ในการจัดเนื้อหากระบวนการเรียนรู้ จัดให้มีประโยชน์ครบถ้วนในตัวทุกระดับ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละระดับสามารถดำรงชีพได้ด้วยความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตน (พนัส หันนาคินทร์ 2524 : 31) ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาใหม่ในโอกาสต่อมา

ในปี พ.ศ. 2521 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งหลักสูตรได้ระบุการใช้แหล่งวิชาการนอกสถานศึกษาไว้ด้วยในหลักการข้อ 4 ว่า "เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สามารถศึกษาหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการและสถานประกอบการต่าง ๆ ได้ และในจุดหมายข้อ 8 ว่า "เพื่อให้รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน ให้รู้จักบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย" (กระทรวงศึกษาธิการ 2522 : 1-2)

ตามหลักสูตรใหม่นี้ การเรียนวิชากลุ่มการงานและอาชีพนั้นจำเป็นต้องใช้อาคารและอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการเรียนซึ่งถ้าจะให้ทุกโรงเรียนมีอาคารและอุปกรณ์พร้อมครบทุกโรงเรียนคงเป็นไปได้ยาก เพราะไม่มีงบประมาณพอ ทางแก้ปัญหาในเรื่องนี้ก็คือ การคิดใช้วิธีการผสมผสานกันระหว่างการศึกษาในโรงเรียนกับการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีระเบียบให้นักเรียนไปศึกษาในแหล่งวิทยาการประกอบการต่าง ๆ แล้วนำผลการเรียนมาคิดรวมกับผลการเรียนในโรงเรียน แม้การศึกษาผู้ใหญ่ก็สามารถโอนผลการเรียนมายังโรงเรียนมัธยมศึกษาได้

จากแผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2520 แผนพัฒนาการศึกษาของชาติ ฉบับที่ 5 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ตลอดจนนโยบายของรัฐบาล ล้วนแสดงให้เห็นถึงเจตน์จำนงของรัฐที่มีความมุ่งหวังจะให้ชนในชาติได้มีส่วนเข้ามาร่วมมือช่วยเหลืองานด้านการศึกษาของท้องถิ่นให้มากขึ้น หลักสูตรมัธยมศึกษาปัจจุบันนี้ จึงมุ่งที่จะสอนคนมากกว่าสอนหนังสือ เน้นให้ผู้เรียนได้มีความรู้ด้านวิชาการงานและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคลให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และสนองความต้องการของผู้เรียนมากกว่าหลักสูตรเดิม แต่สภาพความพร้อมของโรงเรียนที่จะใช้เป็นที่สอนหรือฝึกฝนวิชาชีพต่าง ๆ นั้น ยังมีไม่เพียงพอกับความจำเป็น ถ้าจะให้โรงเรียนมัธยมศึกษาทุกโรงทั่วประเทศ จำนวน 1,539 โรง (กรมสามัญศึกษา สมุดบันทึกการนิเทศการศึกษา 2527) สร้างโรงฝึกงานให้นักเรียนได้ฝึกงานอย่างเพียงพอก็จะต้องใช้เงินงบประมาณสูงยิ่ง เกินกำลังความสามารถที่รัฐบาลจะจัดสรรให้ได้ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่า ในชุมชนนั้นมีแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการศึกษาอยู่มากมายซึ่งโรงเรียนสามารถจะนำมาใช้เป็นแหล่งวิชาการเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี (อุดม ปัญญา 2526 : 21) ปัญหาจึงอยู่ที่ว่า โรงเรียนจะนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ได้อย่างไร และมากน้อยแค่ไหน

ความสำเร็จในกระบวนการเรียนการสอนจะบรรลุผลน่าพึงพอใจเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจของครูผู้สอนด้วย เท่าที่ผ่านมาวิธีการเรียนการสอนแบบเก่านั้น มุ่งยึดครูเป็นหลักมากกว่ายึดสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้เป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนเรียนแบบพึ่งครู (ระวี ภาวิไล

2515 : 44) แม้ในทุกวันนี้ครูก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ส่วนกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่า การเรียนโดยใช้ของจริงหรือเห็นของจริงโดยการใช้อุปกรณ์และการปฏิบัติจริงหรือการใช้ประสบการณ์ตรงย่อมช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจดี ช่วยให้การเรียนเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ช่วยให้นักเรียนอยากเรียนมีความตั้งใจเรียนมากขึ้น เป็นการสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน อันมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามการใช้อุปกรณ์การสอนจะเกิดประโยชน์เพียงใดหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับตัวครูเป็นสำคัญ นั่นคือครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ด้วย ตลอดจนผู้บริหารเองก็ต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้บริการแก่ครูในการใช้อุปกรณ์อย่างเต็มที่ตามกำลังความสามารถให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

นอกจากเครื่องมืออุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีอยู่ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาแล้ว แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นก็เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่โรงเรียนสามารถจะนำมาใช้ช่วยสนับสนุนให้งานวิชาการของโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและทันต่อสภาวการณ์ได้ โดยการนำเอาแหล่งวิชาการในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน เช่น การเชิญวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิมาให้ความรู้ในโรงเรียน การนำเอาข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของบุคคลภายนอกมาปรับปรุงการแลกเปลี่ยนผู้สอนระหว่างสถาบันการศึกษา ตลอดจนการส่งครูเข้ารับการอบรมหรือร่วมประชุมในท้องถิ่นเมื่อมีโอกาสก็เป็นวิธีการหนึ่งของการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาพัฒนาคุณภาพของการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2529 : 209)

จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรมากเป็นอันดับ 2 ของภาค มีอาณาเขตติดต่อกับต่างประเทศถึงสองประเทศ คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย มีหน่วยงานของราชการและสถานประกอบการของเอกชน ตลอดจนสถานที่สำคัญที่น่าสนใจมากมายเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว จากสถิติปี 2526 มีสถานศึกษาในระบบโรงเรียนรวม 1,423 แห่ง ครู 15,083 คน นักเรียน 350,816 คน เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 48 โรง ครู 2,231 คน

นักเรียน 41,681 คน วัดในศาสนาพุทธ 1,055 วัด วัดในศาสนาคริสต์ 23 วัด ห้องสมุดประชาชน 11 แห่ง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดอุบลราชธานี 2527 : 2-3) หน่วยงานราชการทหาร ตำรวจ และส่วนราชการพลเรือนที่สำคัญรวม 90 หน่วยงาน (ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี 2527 : 43) สถานประกอบการอุตสาหกรรมมีทั้งหมด 2,223 แห่ง (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดอุบลราชธานี 2525 : 64) วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ และสถานพักผ่อนหย่อนใจอีกมากมาย (เทศบาลเมืองอุบลราชธานี 2526 : 37-48) จากสภาพการดังกล่าวจะเห็นว่ามีแหล่งวิชาต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีมากพอที่ครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี สามารถพิจารณาเลือกใช้และส่งเสริมการใช้ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน อันจะช่วยให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีได้

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการทำงานวิจัยเรื่องการใช้แหล่งวิชาการชุมชนตามทรรศนะของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี โดยมุ่งเน้นศึกษาเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการแต่ละประเภทของครูผู้สอนตามที่ปฏิบัติจริง การใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภทของครูผู้สอนตามที่ควรจะใช้ การส่งเสริมให้ครูได้ใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภท สาเหตุของปัญหาในการใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภท การปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการชุมชนและการนิเทศภายในเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการชุมชน เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดอื่น ๆ ตามแนวนโยบายของชาติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

ความมุ่งหมายในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาทรรศนะของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานีในเรื่องนี้ต่อไป

1. การใช้แหล่งวิชาการชุมชนตามที่ใช้จริง
2. การใช้แหล่งวิชาการชุมชนตามที่ควรจะใช้
3. การส่งเสริมของหัวหน้าหมวดวิชาในกลุ่มการงานและอาชีพ เพื่อให้ครูในหมวดวิชาใช้แหล่งวิชาการชุมชน
4. สาเหตุของปัญหาในการใช้แหล่งวิชาการชุมชน
5. การปฏิบัติในการใช้แหล่งวิชาการชุมชน
6. บทบาทของหัวหน้าหมวดวิชากลุ่มการงานและอาชีพในการนิเทศภายในเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการชุมชน

<u>ความสำคัญของการวิจัย</u>

1. เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูในการพัฒนาการใช้แหล่งวิชาการชุมชน ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน
2. เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้บริหารโรงเรียน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์ ตลอดจนผู้บริหารการศึกษา เช่น ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ในการส่งเสริมการใช้แหล่งวิชาการชุมชนให้แก่ครู
3. เพื่อเป็นแนวทางแก่สถานศึกษาฝึกหัดครูที่เกี่ยวข้อง ในการปรับปรุงกิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ ประโยชน์และปัญหาของการใช้แหล่งวิชาการชุมชน
4. เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องต่อไป

<u>ขอบเขตของการวิจัย</u>

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจพรรณนา มีขอบเขตของการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และครูผู้สอนกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2527 ทั้ง 48 โรง มีจำนวน 325 คน ครูดังกล่าวเป็นครูซึ่งสอนในระดับชั้นและรายวิชาต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาในกลุ่มการงานและอาชีพประกอบด้วย

1.1.1 วิชาการงาน ทั้ง 5 งาน คือ

1.1.1.1 การดูแลรักษาบ้าน

1.1.1.2 งานช่างในบ้าน

1.1.1.3 งานเกษตร

1.1.1.4 งานผ้าและการตัดเย็บ

1.1.1.5 งานอาหารและโภชนาการ

1.1.2 วิชาอาชีพ ได้แก่ วิชาในหมวดวิชาต่อไปนี้

1.1.2.1 หมวดเกษตรกรรม

1.1.2.2 หมวดช่างอุตสาหกรรม

1.1.2.3 หมวดคหกรรม

1.1.2.4 หมวดธุรกิจ

1.1.2.5 นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์

1.2 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ครูผู้สอนวิชาในกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพในสาขาต่อไปนี้

1.2.1 ช่างอุตสาหกรรม

1.2.2 เกษตรกรรม

1.2.3 คหกรรม

1.2.4 พาณิชยกรรม

1.2.5 ศิลปหัตถกรรม

1.2.6 ศิลปกรรม

2. แหล่งวิชาการชุมชนที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นแหล่งวิชาการในชุมชนที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นในการสอนวิชาในกลุ่มการงานและอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และวิชาในกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ทั้งนี้ไม่นับรวมแหล่งวิชาการชุมชนประเภทบุคคล แหล่งวิชาการชุมชนตามนัยดังกล่าว แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ

2.1 แหล่งวิทยาการ

2.2 สถานประกอบการ

2.3 สถานประกอบอาชีพอิสระ

2.4 วัตถุสิ่งของ

2.5 กิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

3. การใช้แหล่งวิชาการชุมชนที่จะศึกษามีด้วยกัน 6 ด้าน ได้แก่

3.1 ศึกษาการใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภทตามที่เป็นจริงของครูในแต่ละหมวดวิชา

3.2 ศึกษาการใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภทตามที่ควรจะใช้ของครูในแต่ละหมวดวิชา

3.3 ศึกษาการส่งเสริมการใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภทของหัวหน้าหมวดวิชาในกลุ่มการงานและอาชีพ

3.4 ศึกษาสาเหตุของปัญหาการใช้แหล่งวิชาการชุมชน

3.5 ศึกษาการปฏิบัติของครูผู้สอนเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการชุมชน

3.6 ศึกษาบทบาทในการให้การนิเทศภายในของหัวหน้าหมวดวิชาเกี่ยวกับการใช้แหล่งวิชาการชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. แหล่งวิชาการชุมชน ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง วัตถุสิ่งของ สถานที่ แหล่งประกอบการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งของภาครัฐบาลและภาคเอกชนในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งโรงเรียนสามารถจะใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ โดยไม่รวมแหล่งวิชาที่เป็นบุคคล แหล่งวิชาการดังกล่าวแบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1.1 แหล่งวิทยาการ หมายถึง สถานศึกษา สถาบัน หรือศูนย์ฝึกอาชีพของทางราชการ หรือเอกชนที่จัดการศึกษา การฝึกหัดหรือการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อให้บุคคลมีความรู้และสามารถประกอบอาชีพได้ โดยมีการดำเนินการอยู่เป็นประจำ

1.2 สถานประกอบการ หมายถึง สถานที่ประกอบกิจการเพื่อหวังผลทางเศรษฐกิจ โดยมีนายจ้างและลูกจ้างดำเนินงานอยู่เป็นประจำ

1.3 สถานประกอบอาชีพอิสระ หมายถึง สถานที่ประกอบกิจการภายในครอบครัว ซึ่งอาจเป็นของผู้ปกครอง นักเรียน หรือของผู้อื่น

1.4 วัตถุสิ่งของ หมายถึง วัสดุและเครื่องมือต่าง ๆ ตลอดถึงวัตถุโบราณและวัตถุธรรมชาติ ทั้งที่เป็นของจริง ของตัวอย่าง และหุ่นจำลอง

1.5 กิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน หมายถึง พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและเทศกาลต่าง ๆ ได้แก่ งานแห่เทียนพรรษา งานบุญบ้องไฟ งานแห่นางแมว พิธีบายศรี การละเล่นพื้นเมือง และงานมงคลต่าง ๆ

2. การใช้แหล่งวิชาการชุมชน หมายถึง การที่ครูใช้แหล่งวิชาการชุมชนให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน ในลักษณะต่อไปนี้

2.1 การขอหรือขอยืมวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถใช้เป็นสื่อการเรียนจากภายนอกโรงเรียนนำมาให้นักเรียนในโรงเรียนได้ศึกษา

2.2 การใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า ได้แก่ การแนะนำหรือการพานักเรียนออกไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สถานศึกษา สถาบัน หรือศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 การใช้เป็นแหล่งฝึกงาน ได้แก่ การใช้เป็นที่ฝึกปฏิบัติงานของนักเรียน เช่น โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ หน่วยงานของรัฐและสถานประกอบการของเอกชน ศูนย์ฝึกอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

2.4 การเยี่ยมชมหรือฟังคำบรรยายเป็นครั้งคราว ได้แก่ การพานักเรียนไปเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ รวมตลอดจนการรับฟังคำบรรยายในเรื่องที่จะศึกษาจากหน่วยงานนั้น ๆ เช่น การเยี่ยมชมศูนย์ขยายพันธุ์พืช สถานีผสมเทียมปศุสัตว์ โรงงานชุบโครเมี่ยม วัดป่านานาชาติ เป็นต้น

3. การใช้แหล่งวิชาการชุมชนตามที่เป็นจริง หมายถึง ส่วนที่เป็นการปฏิบัติจริงของครูในแต่ละหมวดวิชาที่ได้ใช้แหล่งวิชาการชุมชนของจังหวัดอุบลราชธานี ในปีการศึกษา 2527 ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพ ในแต่ละหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

4. การใช้แหล่งวิชาการชุมชนตามที่ควรจะใช้ หมายถึง ความคิดเห็นที่เป็นความคาดหวังสูงสุดของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพ แต่ละคนที่เห็นว่าควรจะได้ใช้แหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภทอย่างเต็มที่ ในปีการศึกษา 2527 ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพ ในแต่ละหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

5. การส่งเสริมการใช้แหล่งวิชาการชุมชนของหัวหน้าหมวดวิชา หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้สนับสนุนให้มีการใช้แหล่งวิชาการชุมชน เช่น แนะนำให้ครูผู้สอนเห็นความสำคัญของแหล่งวิชาการชุมชนแต่ละประเภทที่ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับกิจกรรมตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามตามทรรศนะของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพ ในแต่ละหมวดวิชาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

6. สาเหตุของปัญหา หมายถึง ข้อขัดข้องหรืออุปสรรคที่อาจจะเนื่องมาจากครูผู้สอนมองไม่เห็นความสำคัญของการใช้แหล่งวิชาการชุมชน หรือผู้บังคับบัญชาไม่สนับสนุน หรือขาดเงินยานพาหนะ และความพร้อมที่จะสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามตามทรรศนะของครูผู้สอนกลุ่มการงานและอาชีพ

7. บทบาทในการให้การนิเทศภายในของหัวหน้าหมวดวิชา หมายถึง การที่หัวหน้าหมวดวิชาในแต่ละหมวดวิชาได้ให้ความรู้ความเข้าใจ การชี้นำ การวางแผนและการประเมินผลการใช้แหล่งวิชาการชุมชนประกอบการสอนของครูในหมวดวิชาที่ตนรับผิดชอบตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524

8. ครูผู้สอน หมายถึง ครูหรืออาจารย์ที่ทำการสอนวิชาในกลุ่มการงานและอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และ/หรือสอนในกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ในปีการศึกษา 2527

9. กลุ่มการงานและอาชีพ หมายถึง กลุ่มวิชาการงานและอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524

10. หมวดวิชา หมายถึง หมวดวิชาทั้ง 10 หมวด ในกลุ่มการงานและอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และสาขาวิชาอาชีพทั้ง 6 สาขา ในกลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 ชื่อหมวดวิชาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ปรากฏในขอบเขตของการวิจัยข้อ 1.1 และ 1.2

11. โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.1 - ม.3) หรือที่เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.1 - ม.6) สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2527